

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางสังคมอันอาจเกิดจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอน กรณีศึกษา บ้านแม่ปิง ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment : SIA)
2. แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
3. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 แนวคิดการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment : SIA)

สถาบันนโยบายการศึกษา (2539) กล่าวถึง การประเมินผลกระทบทางสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) เป็นการศึกษาผลกระทบของโครงการที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนคนที่อาศัยในชุมชนและสังคม โดยจะคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและคุณภาพชีวิตที่เกิดขึ้น พร้อมกับนำเสนอมาตรการในการลดผลกระทบทางสังคม เพื่อประกอบการพิจารณาทางเลือกโครงการและการปรับเปลี่ยนโครงการให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนและสังคมในพื้นที่และให้เกิดประโยชน์รวมถึงลดผลกระทบทางลบแก่ชุมชนและสังคมให้มากที่สุดเพื่อให้ผู้ตัดสินใจโครงการพิจารณาว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเป็นที่ยอมรับได้ และคุ้มค่ากับประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากโครงการหรือไม่ โดยคำนึงถึงปัจจัยที่มีผลกระทบทางสังคมโดยตรงต่อชีวิตของคนในชุมชนและสังคม เช่น

- ประชากร การตั้งถิ่นฐาน ความสัมพันธ์ของคนและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
- ความเจริญเติบโตของชุมชน รายได้ อาชีพ ทรัพย์สิน การใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติ บริการชุมชน สาธารณูปโภค บริการสาธารณสุขและการศึกษา สันทนาการ
- ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศาสนา ทัศนียภาพ ภูมิทัศน์

- การรวมกลุ่มในชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

เชิรชัย ฌ นคร (2537) ได้เสนอแนวคิดว่าการศึกษาผลกระทบทางสังคม (SIA) ควรแยกต่างหากจากการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) เพราะโดยพื้นฐานของกระบวนการ EIA เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นปัญหาทางกายภาพและชีวภาพ ซึ่งแตกต่างจาก SIA ที่มุ่งเน้นถึง “คุณค่าหรือคุณภาพ” ของชีวิตหรือวิถีชีวิตในการดำเนินชีวิตที่อาจจะต้องเปลี่ยนไปเมื่อมีการดำเนินตามโครงการต่าง ๆ และเพื่อเป็นการเสริมสร้างให้กระบวนการตัดสินใจของรัฐสามารถเป็นไปด้วยความรอบคอบและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น จึงควรผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของข้อมูลที่จะใช้ประกอบการตัดสินใจจากเดิม ซึ่งประกอบด้วย

1. รายงานการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ (Feasibility Study) หรือความเหมาะสมของโครงการ
2. รายงานการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (EIA)
3. รายงานการศึกษาผลกระทบต่อสังคม (SIA) เป็นข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจขึ้นอีกส่วนหนึ่ง แยกต่างหากจากรายงานการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

แนวทางการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมกับการประเมินผลกระทบทางสังคม (Lang และ Armou, 1981 อ้างในสถาบันนโยบายการศึกษา) ดังนี้

กรอบวิธีการวิจัยสำหรับการประเมิน

กรอบวิธีการวิจัยสำหรับการประเมิน

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (EIA)

ผลกระทบต่อสังคม (SIA)

คาดการณ์

คาดการณ์

ความรุนแรง ขอบเขตและความเป็นไปได้ที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมกับผลทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบขั้นแรกและขั้นที่สองในพื้นที่ตั้งโครงการและนอกโครงการออกไป

ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะมีต่อประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการและทางเลือก

ประเมิน

ความสำคัญของผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับสภาพปัจจุบันและอนาคตตลอดจนมาตรการในการลดผลกระทบนั้น

ประเมิน

ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดต่อแต่ละกลุ่ม โดยคำนึงสภาพการณ์ทางสังคมที่กลุ่มเหล่านั้นมีประสบการณ์อยู่ในปัจจุบันที่จะเป็นไปในอนาคตและสภาพการณ์ทางสังคมที่พวกเขาปรารถนา ทั้งนี้โดยพิจารณาถึงมาตรการในการลดผลกระทบนั้นด้วยต่าง ๆ ของโครงการ

การประเมินผล

เพื่อดูว่าโครงการที่เสนอนั้นจะได้รับการยอมรับ โดยทั่วไปหรือมีผลกระทบรุนแรง ตลอดจนเปรียบเทียบทางเลือกแต่ละทาง

การประเมินผล

เพื่อดูว่าโครงการที่เสนอนั้นจะได้รับการยอมรับ โดยทั่วไปหรือมีผลกระทบรุนแรง ตลอดจนเปรียบเทียบทางเลือกแต่ละทาง

ในการพิจารณาผลกระทบทางสังคมต่อชุมชนควรคำนึงถึงคุณลักษณะสำคัญ 3 ด้านของชุมชน คือ

1. การมีปฏิสัมพันธ์ หรืออันตรกิริยาทางสังคม (Social interaction)

ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์โต้ตอบกันระหว่างกลุ่มคนในชุมชน ในด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี เศรษฐกิจ และการเมือง

2. การมีพื้นที่ที่แน่นอน (Spatial orientation)

การมีพื้นที่ที่แน่นอนเป็นองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนทั้งในทางทฤษฎีและจิตวิสัย ชุมชนจะมีวิถีชีวิตมีความผูกพันกันมากหรือน้อยเพียงไรก็ขึ้นกับคุณลักษณะทางกายภาพด้วย ชุมชนที่มีพื้นที่ในทางสังคม การบริหาร และเศรษฐกิจสอดคล้องกับพื้นที่ทางกายภาพจะมีแนวโน้มที่จะมีพลังทางการผลิต และชุมชนที่มีพื้นที่ทางกายภาพชัดเจนเป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนานก็จะมีโอกาสที่มีความผูกพันระหว่างคนในชุมชนสูง หากโครงการจะมีผลในการที่จะแบ่งแยกหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพของชุมชน เรียกได้ว่ามีผลกระทบในทางกายภาพที่จะส่งผลกระทบในทางสังคมต่อชุมชนอย่างแน่นอน

3. การมีสายใยแห่งความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างคนในพื้นที่นั้น (Commonities)

หมายถึง การมีรากเหง้าและประสบการณ์ร่วมในฐานะเป็นเผ่าชน เชื้อชาติ ภาษาถิ่น และการเป็นคนท้องถิ่น ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ประเพณีความเป็นมา การอยู่ร่วมกันมา ทั้งในแง่ชีวิตทางเศรษฐกิจ เป็นแบบแผนเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

เมื่อได้ระบุทั้ง 3 คุณลักษณะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนและสังคมแล้วนั้น

การขาดหายหรือลดน้อยถอยลง (Social severance) ของคุณลักษณะดังกล่าวอาจนับเป็น “ผลกระทบทางสังคม”

Rabel J. Burdge (1987) (อ้างใน สถาบันนโยบายศึกษา, 2539) ได้สรุปการระบุตัวแปรทางสังคมในการศึกษา SIA ดังนี้

1. ผลกระทบทางด้านประชากร

- การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร
- การอพยพแรงงานชั่วคราว

- คนที่ว่างงานตามฤดูกาล
- การโยกย้ายปัจเจกชนและครอบครัว
- ความแตกต่างด้านอายุ เพศ เชื้อชาติ และความแตกต่างด้านชาติพันธุ์

2. การจัดการด้านชุมชนและสถาบัน

- ทักษะติดต่อโครงการ
- กิจกรรมของกลุ่มผลประโยชน์
- การเปลี่ยนแปลงเรื่องขนาด และ โครงสร้างของรัฐบาลท้องถิ่น
- การวางแผนและกำหนดพื้นที่สำหรับกิจกรรมต่างๆ
- ความหลากหลายของอุตสาหกรรม
- ความเท่าเทียมทางเศรษฐกิจ
- ความเปลี่ยนแปลงในเรื่องการให้ความยุติธรรมในการจ้างงานแก่ชนกลุ่มน้อย
- โอกาสในการประกอบอาชีพ

3. ความขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นและผู้มาอยู่ใหม่

- องค์กรภายนอกท้องถิ่น
- การเกิดชนชั้นใหม่ในสังคม
- การเปลี่ยนแปลงด้านการค้าและอุตสาหกรรมในชุมชน
- การที่คนต่างถิ่นมาพักหรืออยู่อาศัยในท้องถิ่น

4. ผลกระทบที่มีต่อปัจเจกบุคคลและครอบครัว

- วิถีชีวิตประจำวันถูกทำลายลง
- ความแตกต่างกันในด้านการศึกษาของศาสนา
- การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว
- การล่มสลายของเครือข่ายสังคม
- ความรับรู้ถึงความปลอดภัยและการรักษาสุขภาพของตน
- โอกาสด้านสันติภาพ

5. ความต้องการโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน

- การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน
- การครอบครองที่ดินและอำนาจในการจัดการใช้สอยที่ดิน
- ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์แหล่งโบราณคดี

จึงสรุปได้ว่า เมื่อพิจารณาแนวทางการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ใช้อยู่ในประเทศและหน่วยงานต่าง ๆ ปัญหาทางการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมทางสังคมใน

ประเทศไทย ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการต่าง ๆ สภาพสังคมไทยระดับการพัฒนาพื้นฐาน และผู้ทำการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมทางสังคมในประเทศไทยในปัจจุบัน ควรจะเป็นแนวทางที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน (ชุมชนสัมพันธ์) มากกว่าเทคนิค (สถาบันนโยบายศึกษา, 2539 : 2 - 20)

แนวทางการทำ SIA ของต่างประเทศ

ระเบียบวิธีการพัฒนามานุษยวิทยาเป็นที่นิยมในการประเมินผลกระทบและการวิจัยเกี่ยวกับบริบททางสังคมของโครงการพัฒนาทั่วไปในประเทศกำลังพัฒนา จะเห็นได้ว่าการประเมินผลกระทบทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาที่ดำเนินการโดยนักพัฒนามานุษยวิทยามักจะอาศัยวงจรของโครงการเป็นเงื่อนไขในการตรวจสอบประเมินตัวแปรและผลกระทบทางสังคม วงจรโครงการนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ

1. ระยะออกแบบ จะเป็นระยะที่มีความสำคัญมากเพราะจะมีส่วนในการตัดสินใจว่าจะมีการดำเนินตามโครงการหรือไม่ ที่สำคัญก็คือ นักพัฒนามานุษยวิทยาจะมีบทบาทสำคัญในการนำเอาปัจจัยเกี่ยวกับคนเข้ามาพิจารณาการวางแผนโครงการ และมีการคาดคะเนผลกระทบที่มีต่อประชาชนและกิจกรรมหลัก 3 ประการ ในการดำเนินงานระยะออกแบบ คือ

1.1 การประมวลเอกสารข้อมูลพื้นฐาน

ในการประมวลข้อมูลพื้นฐาน นักพัฒนามานุษยวิทยาจะต้องบรรยายสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น และคุณลักษณะทางวัฒนธรรมของชุมชนที่จะได้รับผลกระทบ ซึ่งข้อมูลพื้นฐานประกอบด้วยกลุ่มตัวแปร 3 ประเภท คือ ตัวแปรด้านประชากร ตัวแปรด้านสังคม เศรษฐกิจ ตัวแปรระบบการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน

สาระสำคัญของข้อมูลทางกระบวนการสังคมพื้นฐาน 3 กระบวนการ คือ

1. ชุมชนนั้นมีการสืบทอดกลุ่มในทางชีวภาพและทางสังคมอย่างไร กล่าวคือ มีการอบรมกล่อมเกลาลึกลง และเติบโตในสังคมได้อย่างไร
2. ชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีการเลือกสรรผู้นำอย่างไร โดยอาศัยเงื่อนไขใดเป็นหลักในการสรรหาผู้นำ
3. ชุมชนมีการจัดลำดับคุณค่าและการแสดงออกซึ่งคุณค่านั้นอย่างไร และมีเงื่อนไขผูกพันคนในชุมชนด้วยวิธีการใด

การทำความเข้าใจกระบวนการสังคมสามด้านนี้ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการประเมินผลกระทบทางสังคม

1.2 การวิจัยสนาม

เทคนิคการวิจัยสนามระยะสั้นที่สำคัญ คือ วิธีประเมินสถานะชนบทอย่างเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal - RRA) และต่อมาวิธีการนี้ได้รับการพัฒนาให้เป็นวิธีการประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participant Rural Appraisal - PRA) การวิจัยสนามจะช่วยชี้ว่าประชาชนที่ได้รับผลกระทบควรมีส่วนร่วมในรูปแบบใด อย่างไร ดังนั้นการวิจัยสนามจึงมีส่วนสำคัญในการป้อนข้อมูลย้อนกลับไปเพื่อก่อให้เกิดการปรับปรุงโครงการเสียใหม่ ทั้งนี้ โดยผ่านกระบวนการตัดสินใจอย่างเป็นทางการกับการตกลงต่อรองอย่างไม่เป็นทางการ

1.3 การทำรายงาน

ในการเสนอรายงาน ผู้เสนอไม่จำเป็นต้องบรรยายผลการวิจัยสนามอย่างยืดเยื้อ ผู้เสนอควรระบุประเด็นสำคัญที่จะทำการวิจัยสนามเท่านั้น ประเด็นดังกล่าวได้แก่กระบวนการทางสังคมพื้นฐาน 3 กระบวนการดังกล่าวข้างต้น

2. ระยะเวลาปฏิบัติการ

นักพัฒนามานุษยวิทยาจะทำการประเมิน 2 ประเภท คือ ประเมินกระบวนการ (Process evaluation) กับประเมินผลกระทบ (Impact evaluation)

การประเมินกระบวนการ หมายถึง การประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินการตามโครงการเพื่อหาความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของสภาพแวดล้อมของโครงการที่อาจจะมีผลในการทำให้โครงการมีอุปสรรคล่าช้า และเพื่อเสนอข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ข้อเสนอแนะเหล่านั้นอาจนำไปสู่การยุติเลิกสัมโครงการก็ได้ หรือไม่ก็ให้เกิดการปรับปรุงต้นแบบของโครงการเสียใหม่หรือนำไปสู่การปรับเปลี่ยนโครงการบางด้านเพียงเล็กน้อย

การประเมินผลกระทบ หมายถึง การประเมินเพื่อดูว่าโครงการได้ก่อให้เกิดผลตามที่ต้องการต่อประชากรที่คาดว่าจะเป็นผู้ที่ได้รับประโยชน์หรือไม่ และเพื่อประเมินผลกระทบที่ไม่ได้คาดคิดไว้ก่อน เพื่อสรุปบทเรียนและให้คำแนะนำที่โครงการสามารถให้ประโยชน์ได้

ในการทำการประเมินและติดตามตรวจสอบการดำเนินโครงการนั้นควรใช้ระเบียบวิธีตามไตรภาคย์ (tripartite methodology) ซึ่งระเบียบดังกล่าว ได้แก่

2.1 การทำการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านให้กว้างขวางที่สุด

2.2 การทำการสำรวจทางสังคมให้กว้างขวางที่สุด

2.3 การศึกษาเฉพาะกรณีอย่างเจาะลึก

การใช้วิธีการประเมินสามแบบประกอบกันนี้เป็นการนำจุดแข็งของวิธีการแต่ละวิธีมาเสริมจุดอ่อนซึ่งกันและกัน การสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านทั้งพื้นที่ของโครงการมีผลดีในการหาข้อมูลอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการ แต่มีข้อเสียที่ว่าความเห็นที่ได้เป็นความเห็นของกลุ่มผู้นำซึ่งอาจไม่ตรงกับความเห็นของคนในชุมชนก็เป็นได้ การสำรวจอย่างกว้างขวางจะช่วย

แก้ปัญหาหนี้เพราะการสำรวจจะทำให้ผู้ประเมินล่วงรู้ถึงการกระจายของผลดีและผลเสียที่เกิดจากโครงการ แต่ก็มีข้อด้อยในแง่ที่ว่า การสำรวจได้ข้อมูลค่อนข้างจะผิวเผิน ดังนั้นจึงต้องมีการเสริมด้วยการศึกษาเฉพาะกรณีแบบเจาะลึกเพราะจะช่วยลดระดับความฉาบฉวย และเข้าใจกระบวนการที่ละเอียดอ่อนที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้

3. ระยะเวลาที่โครงการสิ้นสุด

เป็นการประเมินผลโครงการในขั้นตอนที่โครงการเสร็จสิ้นแล้ว โดยเป็นการเข้าไปทำงานในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรายงานสรุปผล (wrapup-report) วัตถุประสงค์ก็เพื่อเรียนรู้ว่ามีประสบการณ์ใดบ้างที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการอื่น ๆ ในอนาคต และเพื่อเป็นข้อมูลเชิงนโยบายการพัฒนาต่อไป สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ก็คือ การประเมินผลกระทบหลังจากที่โครงการเสร็จสิ้นลงระยะหนึ่ง ดังที่เรียกว่า Post Evaluation เพื่อตรวจสอบถึงผลกระทบของโครงการที่เกิดขึ้นหลังจากสิ้นสุดลงแล้วหลายปี แต่ไม่ค่อยจะมีการกระทำกันมากนัก

การศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) เพียงแต่การศึกษาผลกระทบทางสังคม (Social impact Assessment) จะมีจุดเน้นของการศึกษาที่แตกต่างจากส่วนอื่น คือ จะเน้นหนักการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ตลอดจนการคาดการณ์เปลี่ยนแปลงในด้านของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และองค์ประกอบอื่นที่จะเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องจากการเกิดกิจกรรมหรือโครงการบางอย่างขึ้น

การจัดทำ EIA ที่ผ่านมาให้ความสนใจผลกระทบทางสังคมค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับการศึกษาผลกระทบในด้านอื่น ๆ การศึกษาผลกระทบทางสังคมในปัจจุบันเป็นเพียงการนำเสนอข้อมูลที่เป็น Social - economic survey ซึ่งไม่เพียงพอที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลคาดคะเนผลกระทบทางสังคมและยังไม่เพียงพอที่จะใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจในโครงการ จึงทำให้เกิดปัญหาในการจัดทำ SIA ของประเทศไทย ดังนี้

1. การจัดทำรายงานการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ผ่านมายังขาดความเชื่อมโยงกับการศึกษาผลกระทบในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านกายภาพ และด้านนิเวศวิทยา ยังเป็นการศึกษาในลักษณะแยกส่วน ทำให้การวิเคราะห์กระทำเป็นส่วน ๆ

2. การศึกษา SIA ที่ผ่านมายังขาดการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและรับฟังความคิดเห็น ทำให้การศึกษาผลกระทบทางสังคมเป็นการตอบสนองต่อเจ้าของโครงการมากกว่าจะคำนึงถึงความต้องการของประชาชนและทำให้หลาย ๆ โครงการไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน

3. ทศนคติของเจ้าของโครงการต่อการศึกษาผลกระทบทางสังคมจะไม่ให้ความสำคัญกับ SIA ซึ่งเจ้าของโครงการมักจะรายงานเฉพาะด้านบวกให้กับประชาชนได้รับทราบในเชิงของการ

ประชาสัมพันธ์โครงการมากกว่าการศึกษาผลกระทบทางสังคมที่มุ่งเน้นให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจะต้องได้รับทราบข้อมูลที่เป็นผลกระทบทั้งในด้านลบและด้านบวก

2.2 แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมทุกสังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น โดยมีลักษณะเป็นพลวัตหรือไม่คงที่แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาแต่การเปลี่ยนแปลงนั้นเราไม่สามารถบอกได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อไร ที่ไหน อย่างไร มีขอบเขตการเปลี่ยนแปลงขนาดไหน การเปลี่ยนแปลงชั่วคราวหรือถาวรและไม่อาจทราบได้ว่าผลของการเปลี่ยนแปลงจะออกมาอย่างไร เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง การเปลี่ยนแปลงมีองค์ประกอบที่สำคัญคือเวลา เมื่อสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมก็เปลี่ยนตามไปด้วยหรือเมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนสังคมก็เปลี่ยนตามไปด้วยเช่นกัน ดังนั้นสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมก็ย่อมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ความคิด อุดมการณ์ ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ (ศิริรัตน์ ทอดสกุล, 2545)

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้โดยแบ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ดังนี้

งามพิศ สัตย์สงวน (2543) Kingsley Davis (อ้างในชุกดา จิตพิทักษ์, 2528) Wilbert E. Moore และ Henry M. Johnson (อ้างในบุญเดิม พันรอบ, มปปพ.) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สอดคล้องกันไว้ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยยึดบรรทัดฐานทางสังคมเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงเป็นความแตกต่างใน รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนที่เข้าสัมพันธ์กัน ความแตกต่างในบทบาทของผู้เข้าสัมพันธ์ และความแตกต่างในเป้าหมายหรือการทำหน้าที่ของสถาบันสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมอาจทำให้สภาพสังคมดีขึ้นหรือเสื่อมโทรมลงก็ได้

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม บุญเดิม พันรอบ (มปปพ) ได้ให้ความหมายไว้ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงวิถีประชา การเปลี่ยนแปลงจารีต กฎหมาย ความเชื่อหรือศาสนา สิ่งประดิษฐ์และวัตถุอื่น ๆ ที่ใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยม ความเชื่อ การรับรู้ และความเข้าใจ ซึ่งเป็นทัศนคติภายในของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทั้งสิ้น ศิริรัตน์ ทอดสกุล (อ้างแล้ว) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในด้านของวัตถุ อันเป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ

เปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า แต่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ ระบบค่านิยม บรรทัดฐานและสัญลักษณ์จะเปลี่ยนแปลงได้ช้าและใช้เวลานานกว่า

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (ฌองค์ เติ้งประชา, 2531)

1. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น อุดมคติ เทคโนโลยี ศาสนา ค่านิยม เศรษฐกิจ ประชากร

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาจเป็นไปอย่างช้าๆ หรือเป็นไปอย่างรวดเร็วก็ได้ ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่ปัจจัยที่เป็นแรงเสริมหรือด้านการเปลี่ยนแปลง เช่น ความเชื่อเดิม ความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตแบบเดิม จะทำให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปได้ช้า แต่ที่แน่นอนก็คือ สังคมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นตลอดไป

3. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เปรียบเสมือนภาพถ่ายปรากฏการณ์ทางสังคมในระยะหนึ่ง ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนั้นจะไม่ปรากฏในลักษณะรูปแบบเดิมอีก

4. พฤติกรรมของแต่ละบุคคล ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากขึ้น

5. พฤติกรรมฝืนสังคมหรือพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม ย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เพราะสังคมย่อมจะต้องมีการปรับตัวอย่างใดอย่างหนึ่ง

6. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดไป

7. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาจเกิดขึ้นจากการกระทำต่อกันทางสังคม และคนเราจะมีปฏิริยาโต้ตอบกัน

8. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมย่อมมีทิศทาง และเป้าหมายอย่างน้อยที่สุดก็เปลี่ยนจากของเก่าไปเป็นของใหม่

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีสาเหตุสำคัญ ๆ 3 ประการดังนี้

1. ปัญหาและความต้องการของมนุษย์ที่ไม่มีวันสิ้นสุด มนุษย์มีความต้องการและประสบกับปัญหาต่าง ๆ ตลอดชีวิต ดังนั้นจึงคิดสร้างสรรค์หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม เครื่องมือเครื่องใช้ และวิธีการดำเนินชีวิตให้เหมาะสม เพื่อสนองความต้องการและแก้ปัญหาต่าง ๆ เช่น เมื่อมีความต้องการเสื้อผ้ามากขึ้นก็คิดประดิษฐ์เครื่องปั่นด้าย เครื่องทอผ้าคิดวิธีการตัดเย็บเสื้อผ้า

เพื่อผลิตให้พอเพียงกับความต้องการหรือเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการขนส่งก็คิด สร้างยานพาหนะที่มีคุณภาพสูงขึ้น มีขนาดใหญ่ขึ้น บรรทุกได้มาก ไปได้รวดเร็ว และถ้าอาหารผลิตไม่พอเพียงก็คิด เทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นมาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต

2. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น อากาศร้อนมากขึ้น ซึ่งอาจเนื่องมาจากการตัดต้นไม้ ทำลายป่า พื้นดินแห้งแล้งกลายเป็นทะเลทราย เป็นผลให้มนุษย์จำเป็นต้องเปลี่ยนอาชีพ เช่น เปลี่ยนอาชีพจากที่เคยทำการเพาะปลูก อาจต้องมีอาชีพเลี้ยงสัตว์ เปลี่ยนวิถีในการดำเนินชีวิต จากเคยอาบน้ำวันละหลายครั้งอาจไม่มีน้ำจะอาบ จากที่เคยใช้เสื้อผ้ากันฝนก็เปลี่ยนไปใช้เสื้อผ้ากันฝุ่น

3. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม เช่น ประเทศเพื่อนบ้านเขามีแฟชั่นใหม่ ๆ เราก็อาจได้รับแฟชั่นนั้น ๆ มาใช้บ้าง หรือในสังคมของตัวเองมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร ประชากรเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์ของผู้คนก็อาจเป็นไปในลักษณะเห็นแก่ตัวมากขึ้น ความเอื้อเฟื้ออนุเคราะห์ต่อกันลดลง เป็นต้น

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมาจากปัจจัยต่าง ๆ มากมายทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยในสังคมได้กระทบการเปลี่ยนแปลงหรือมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคม ได้แก่ การกระทำของปัจเจกบุคคลในสังคม การวางแผนพัฒนาสังคม ระบบค่านิยมที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น ค่านิยมเอาอย่างวัฒนธรรมอื่น เป็นต้น

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล หรือกลุ่มหรือชุมชนที่ถูกผลกระทบของปัจจัยนั้น ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผน พฤติกรรม ความสัมพันธ์ และการกระทำระหว่างกันทางสังคม ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มคน ชุมชน ไม่สามารถควบคุมได้ ปัจจัยภายนอกเหล่านี้ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศหรือสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงด้านประชากร อิทธิพลจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

แนวโน้มของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ในสังคมปัจจุบันมีแนวโน้มของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญดังนี้ (บรรเทิง พาพิจิตร, 2547)

1. การทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) หมายถึงกระบวนการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ และความชำนาญเป็นพิเศษเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตทางด้าน

อุตสาหกรรม เพื่อขยายผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น เพื่อให้เพียงพอกับความต้องการของตลาด ซึ่งจะมีผลทำให้เศรษฐกิจเจริญรุดหน้าอันเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาประเทศ

2. การทำให้เป็นเมือง (Urbanization) หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนกลายเป็นเมืองหรือการเคลื่อนย้ายของผู้คน หรือการดำเนินงานเข้าสู่บริเวณหรือการขยายตัวของเมืองออกไปทางพื้นที่ การเพิ่มประชากรหรือการดำเนินการต่าง ๆ มากขึ้น เช่น การขยายวิถีชีวิตแบบชาวเมืองโดยผ่านการแพร่ของไฟฟ้า ถนนหนทาง และสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ทำให้รสนิยมและความต้องการของชาวชนบทเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่คล้ายชาวเมืองมากขึ้น

3. การทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) หมายถึง กระบวนการแพร่ขยายของปรัชญา หรือระบบสังคมแบบหนึ่ง ที่เน้นการที่ประชาชนมีส่วนร่วมและควบคุมกิจกรรมของชุมชน ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้น

4. การแพร่ของการจัดองค์การสมัยใหม่ (Bureaucratization) หมายถึง การแพร่ของระบบบริหารงาน โดยมีเจ้าหน้าที่ตามลำดับชั้น ซึ่งแต่ละคนต้องรับผิดชอบต่อผู้บังคับบัญชาของตน โดยปกติมักจะมีปรากฏในองค์การรัฐบาลในส่วนบริหารต่าง ๆ อันเป็นที่ยอมรับทั้งในภาครัฐบาลและภาคเอกชนในปัจจุบันและมีแนวโน้มมากขึ้นในอนาคต

5. กระบวนการสร้างคนชายขอบ (Marginalization) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมทำให้เกิดการเหลื่อมล้ำมากยิ่งขึ้น โดยเกิดขึ้นขณะที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูง เป็นผลดีแก่คนส่วนหนึ่งในเขตเมืองหรืออุตสาหกรรม แต่ก็ทำให้คนอีกส่วนหนึ่งอยู่ห่างไกลจากการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ของการเปลี่ยนแปลงไปทุกที เช่น การพัฒนาเมืองให้เจริญในด้านต่าง ๆ ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดแหล่งชุมชนแออัดสำหรับคนจนจำนวนมากด้วย การพัฒนาชนบทให้ทันสมัยด้วยไฟฟ้าและถนน แต่ขณะเดียวกันกลับผลักดันให้คนที่ยากจนต้องอพยพจากชนบทไปรับจ้างในเขตเมืองมากขึ้น

6. กระบวนการทำให้ทันสมัย (Modernization) ในยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันการหลงใหลทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วย จนทำให้เกิดการทำลายคุณค่าและเอกลักษณ์ของสังคมนั้น ๆ ไป การยอมรับวัฒนธรรมที่หลงใหลเข้ามาโดยไม่ได้อัดกลั่นกรองให้รอบคอบทำให้เกิดภาวะทันสมัยแต่ไม่มีอารยธรรมในหลาย ๆ ด้าน เช่น การหลงใหลในดนตรีตะวันตกจนหลงลืมดนตรีพื้นเมือง การเชื่อในความรู้ของโลกตะวันตกจนลืมนิยามปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ

7. กระบวนการทางด่วนข่าวสาร (Information superhighways) ซึ่งทำให้ผู้คนสามารถติดต่อกันได้หลากหลายวิธีและรวดเร็ว โดยผ่านทางเครือข่ายและสื่อผสมต่าง ๆ การพัฒนาทางข้อมูลข่าวสาร ไม่เพียงแต่พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการเร่งให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้วย กระบวนการทางวัฒนธรรมจะทำให้ครัวเรือนและธุรกิจต้องเปลี่ยนแปลงวิถีดำรงชีวิต ผู้คนมีทัศนคติที่กว้างขวางขึ้น และแน่นอนย่อมทำให้ยังเกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นสถาบันทุกหน่วยในสังคมต้องเตรียมรับกับทางวัฒนธรรมที่จะคับคั่งมากขึ้นในอนาคต จำเป็นต้องเตรียมคนให้พร้อมออกไปเผชิญสิ่งใหม่ ๆ อย่างรู้เท่าทัน

โดยที่ โจนาธาน ไพรด์แมน (อ้างในอุคร วงษ์ทับทิม, 2545) กล่าวถึงวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจ เป็นผลของการผลิตซ้ำทางสังคม เสมือนเป็นประสบการณ์ทางสังคมเป็นโครงสร้างของความปรารถนาและแรงจูงใจทางสังคมที่ก่อให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังเป็นตัวสร้างมโนคติหรือโครงสร้างของพฤติกรรม กฎเกณฑ์และแนวคิด รวมถึงการนิยามความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในฐานะของความเป็นศูนย์กลาง (core) มิใช่ในฐานะผู้รอบข้าง (periphery) ซึ่งก็คือวัฒนธรรมกระแสหลักของสังคม

2.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับความสำคัญอย่างยิ่ง เมื่อสหประชาชาติได้จัดให้มีการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (UN Conference on Environment and Development : UNCED) หรือการประชุม Earth Summit ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อปี พ.ศ. 2535 ผลการประชุมนี้ได้มีผู้แทนของ 178 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยได้ลงนามรับรองแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ซึ่งถือเป็นแผนแม่บทของโลกที่ประเทศสมาชิกต้องตระหนักถึงปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและเห็นความสำคัญที่จะต้องร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในโลก

จากแนวคิดนี้ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้ กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2543) ได้ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าหมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ยากจนทั้งหลายซึ่งมีความหมายมากไปกว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังครอบคลุมถึงการศึกษาที่ดีขึ้น มาตรฐานการครองชีพและสุขภาพอนามัยสูงขึ้น สภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นตลอดจนมีโอกาสด้านเสรีภาพมากขึ้นรวมทั้งชีวิตทางด้านวัฒนธรรม

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2543) ได้ให้ความหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า การแสวงหาระบบเศรษฐกิจสังคมซึ่งมีศักยภาพสูงพอที่จะปรับปรุงรวมทั้งรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างยาวนานได้ ซึ่งการพัฒนาสามารถที่จะพิทักษ์รักษามรดกชาติและสิ่งแวดล้อมของวันนี้ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนยาวนานไปถึงอนาคตเพื่อตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลังโดยไม่ละเลยชีวิตความเป็นอยู่ของคนรุ่นปัจจุบันด้วย โดยการกระทำหรือการตัดสินใจทางนโยบายใด ๆ

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2543) ประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีคุณภาพเป็น การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ นั่นก็คือ การกำหนดแนวทางการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านมนุษย์ ได้อธิบายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ คือทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาโดยให้คุณค่าทางวัฒนธรรมรวมอยู่ในกิจกรรมทาง เศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วย

อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2545) ได้ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าหมายถึง การพัฒนา ที่ทำให้ทุกคนทุกกลุ่มในสังคมได้รับผลดีจากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน มีโอกาสที่จะพัฒนา คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และสามารถที่จะเก็บรักษาสิ่ง ที่มีค่าของสังคมทั้งธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมให้ตกทอดแก่คนรุ่นต่อ ๆ ไป ได้มีโอกาสชื่นชม และได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตลอดไป

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548) ได้กล่าวว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนมิได้มีความหมายเพียงการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการดำเนินการเพื่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทาง โครงสร้างและหน้าที่ของระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองด้วย เพื่อปรับลด พฤติกรรมการบริโภคทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ ไปสู่การรักษาความสมดุลระหว่าง ระบบมนุษย์กับระบบนิเวศที่มีพื้นฐานมาจากความสมดุลระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศที่มีพื้นฐาน มาจากความสมดุลในระดับชุมชน หากมีการเน้นการพัฒนาหนักไปด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไปจะทำให้ ความสมดุลของธรรมชาติและสังคมและก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยและ การฉกฉวยโอกาสใช้ทรัพยากรจากชุมชนอื่นที่มีมากกว่า

ส่วนกมลภา สาทิน (2539) ได้กล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาที่ประสาน กลมกลืนกับธรรมชาติ โดยต้องเชื่อว่าธรรมชาติเป็นระบบที่สมบูรณ์เป็นระบบที่มีชีวิตจิตใจไม่ สามารถถูกใช้สอยจนเกินควร การพัฒนาจะต้องเป็นไปเพื่อประชาชน ไม่ใช่เพื่อตัวเลขผลผลิต ประชาชาติ ประชาชนเป็นผู้ทำการพัฒนามิใช่เป็นผู้ถูกกระทำจากการพัฒนา โดยมีทิศทางไปสู่การ แสวงหาความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์และต้องมีการกระจายอำนาจในกระบวนการตัดสินใจ และควบคุมดูแลการใช้สอยทรัพยากร แผนงานต่าง ๆ จะต้องมาจากประชาชน การกระจายอำนาจนี้ จะช่วยไม่ให้เกิดการครอบครองแต่เพียงผู้เดียว ทว่าทำให้โอกาสกับความแตกต่างหลากหลาย ประชาชนในท้องถิ่นสามารถมีชีวิตอยู่ภายในขนบธรรมเนียมประเพณีของตน โดยสามารถ ควบคุมดูแลจัดการทรัพยากรของตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2546) ได้กล่าวถึง หลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนี้

1. การพัฒนาที่ดำเนินไปโดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการในปัจจุบันโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความต้องการในอนาคต

2. การพัฒนาที่คำนึงถึงความเป็น “องค์รวม” คือมองว่าการจะทำสิ่งใดต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งอื่น ๆ ดังนั้น การพัฒนาแนวนี้จึงยึดหลักความรอบคอบและค่อยเป็นค่อยไปรวมทั้งเปิดโอกาสให้ภาคีการพัฒนาต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วย

3. การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ได้ระบุว่าจะต้องปฏิเสธ “ระบบเทคโนโลยี” เพียงแต่ต้องคำนึงว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นควรเป็นไปในทาง “สร้างสรรค์” ไม่ใช่ “ทำลาย”

ซูเกียรติ ลีสสุวรรณ (2546) ได้อธิบายว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาเพื่อสนองตอบความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำลายโอกาสของชนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเอง ให้คุณค่าสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยุติธรรม ทั้งการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมแยกจากกันไม่ได้ แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเป็นไปได้ ก็ต้องเป็นแนวทางการพัฒนาที่ต่างไปจากกระบวนการที่ดำเนินกันมาในอดีต โดยต้องมีการให้คุณค่าต่อสิ่งแวดล้อมใหม่ มองมิติทางเวลาไกลออกไปจนถึงอนาคตของชนรุ่นหลัง คำนึงถึงความเสมอภาคและความยุติธรรมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการดำรงชีวิต รวมไปถึงการให้ความสำคัญทางด้านจิตวิญญาณมากกว่าทางด้านวัตถุหรือทรัพย์สิน การพัฒนาที่ยั่งยืนมองการกระทำ การตัดสินใจ พฤติกรรมและโลกทัศน์ของกลุ่มคนว่าเป็นเรื่องสำคัญ ความยั่งยืนจึงเป็นความยั่งยืนของโครงสร้างทางสังคมความยั่งยืนทางวัฒนธรรมและความเชื่อ การสร้างเงื่อนไขในการดำรงชีวิตของคนทุกกลุ่มให้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน ต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน และคุณภาพสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป โดยต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ความสำคัญเคารพวัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีกระบวนการตัดสินใจและการจัดองค์กรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศเฉพาะของท้องถิ่นให้ความสำคัญเรื่องการมีส่วนร่วม กระบวนการพัฒนาเกิดจากล่างขึ้นบน และให้สิทธิแก่ชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรของตนและที่สำคัญการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการมองอย่างเป็นองค์รวม (Holistic approach) โดยปัญหาทรัพยากรมีความสัมพันธ์ซับซ้อนเกี่ยวโยงกับหลายมิติ ทุกสิ่งทุกอย่างต่างเกี่ยวพันและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันทั้งสิ้นอาจเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นทันทีหรือไม่ก็ตาม และอาจจะให้เกิดผลกระทบที่เราเองคาดไม่ถึงก็ได้เพราะทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ทำไปย่อมมีผลต่อบุคคล สังคม และสิ่งมีชีวิตทั้งหมดที่เราไม่สามารถพยากรณ์หรือทำความเข้าใจได้ทั้งหมด มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันและกับสิ่งมีชีวิตอื่นทั้งหมด ธรรมชาติมีความซับซ้อนมากที่มนุษย์ไม่อาจเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน ธรรมชาติไม่ได้เป็นของมนุษย์ แต่มนุษย์เป็นของธรรมชาติ มนุษย์เป็นเพียงสายใยชีวิตเล็ก ๆ ส่วนหนึ่งของธรรมชาติทั้งหมดและหน้าที่ของมนุษย์คือทำความเข้าใจและทำงาน

เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติไม่ใช่พยายามเอาชนะธรรมชาติ การที่มนุษย์จะมีโลกทัศน์ที่สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องมีการปรับเปลี่ยนความคิดและการรับรู้ใหม่ โดยมองเห็นปรากฏการณ์ของการพัฒนาและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเข้าใจผลกระทบที่มีต่อสังคมมนุษย์ของปรากฏการณ์นั้น มองความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการตื่นตัวในการเข้าไปแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ และมีการแสวงหาทางเลือกใหม่ในการพัฒนา และหาวิธีการในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2543) ได้เสนอหลักการพื้นฐานการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังนี้

1. ค่าของสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาแบบยั่งยืนจะให้ความสำคัญสูงมากแก่ค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้คุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานสำคัญในการประกันคุณภาพชีวิตของทุกคนในสังคม ในขณะเดียวกันธรรมชาติก็มีสิทธิที่จะดำรงอยู่เช่นเดียวกับสิทธิในการมีชีวิตของมนุษย์ เพื่อให้ธรรมชาติดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน จำเป็นที่จะต้องประเมินค่าของ “บริการ” และทรัพยากรที่ธรรมชาติมอบให้แก่มนุษย์ในการประกอบการเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ “ของฟรี” แต่ในระยะที่ผ่านมามนุษย์มองว่าธรรมชาติเป็นของฟรี จึงได้มีการใช้กันอย่างสิ้นเปลือง ความเสื่อมโทรมของธรรมชาติจึงปรากฏขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยหลักการ “ค่าของสิ่งแวดล้อม” ที่สำคัญมีดังนี้

- ระบบเศรษฐกิจ จะต้องคำนึงถึงอยู่ตลอดเวลาเกี่ยวกับค่าของสิ่งแวดล้อมนั้น คือวิเคราะห์เรื่องประโยชน์และการสูญเสีย

- จะต้องมีการประเมินค่าของสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและผนวกค่าเหล่านี้ เข้าไปในกระบวนการวางแผนนโยบายเศรษฐกิจและการพัฒนา

- ในการประเมินผลของโครงการพัฒนา จำเป็นจะต้องมีการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมอย่างระมัดระวัง โดยหลีกเลี่ยงการทำลายระบบนิเวศ และดำเนินโครงการที่ส่งเสริมคุณภาพทางสิ่งแวดล้อมและการฟื้นฟูธรรมชาติ

นอกจากนี้การพัฒนาแบบยั่งยืนยังเรียกร้องให้มีการใช้ระบบราคาที่สะท้อนให้เห็นถึง “ต้นทุนทางสังคม” ที่แท้จริงในการผลิตและการบริโภค

2. มิติแห่งอนาคต

ความยั่งยืนหมายถึง ความยาวนานของเวลา จากแง่มุมนี้จะเห็นว่าการพัฒนาแบบยั่งยืนคือการพัฒนาเพื่ออนาคต ดังนั้นในการวางแผนนโยบายและการวางแผนจึงต้องมองทั้งใกล้และไกล 5 ปี 10 ปี 20 ปี หรืออาจยาวไกลกว่านี้ เพื่อให้ครอบคลุมไปถึงชนรุ่นหลังเราในอนาคตที่ยังไม่เกิดมาในการมองอนาคตไม่ได้อยู่ที่การสร้างวัตถุหากแต่เป็นเรื่องของการพิทักษ์รักษาความอุดมสมบูรณ์ทาง

ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่คงทน นั่นหมายความว่าในอนาคตของลูกหลานจะต้องมี “ทุนธรรมชาติ” (Natural capital) ไม่น้อยไปกว่าในยุคของชนรุ่นเรา

ในการพัฒนาที่ผ่านมาคิดถึงแต่เฉพาะปัจจุบันเป็นใหญ่ ปัจจุบันสำคัญกว่าอนาคต การบริโภควันนี้สำคัญกว่าการอนุรักษ์เพื่อพรุ่งนี้ เราไม่มีการมองปัญหาข้ามเวลาไปสู่มิติอนาคต ปรัชญาการพัฒนาแบบยั่งยืนเน้นการวางนโยบายสิ่งแวดล้อมที่มองอนาคต การไม่แก้ไขปัญหานี้ และผลักดันให้อนาคตเท่ากับเป็นการกระทำที่สร้างวิกฤตการณ์มากขึ้น ในระยะยาวนาน ธรรมชาติเสื่อมโทรมไม่อาจจะฟื้นคืนกลับสู่สภาพเดิมได้

3. ความยุติธรรม

ความยั่งยืนยาวนาน หมายถึง การส่งมอบมรดกทางสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้ตกทอดไปสู่ชนรุ่นหลังในอนาคต ในปรัชญาการพัฒนาแบบยั่งยืน มีหลักการข้อหนึ่งเรียกว่า “ความยุติธรรมระหว่างชนรุ่นปัจจุบันกับอนาคต” (Intergenerational equity) หลักการนี้บ่งว่าชนรุ่นปัจจุบันมีภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อชนรุ่นหลังในการที่จะต้องมอบมรดกทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปริมาณและคุณภาพที่ไม่ด้อยไปกว่ายุคปัจจุบัน การทำลายความสุขสมบูรณ์ของชนรุ่นหลังนับว่าเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง ความยั่งยืนนี้ยังรวมถึงการปรับปรุงและการพิทักษ์รักษาคุณภาพชีวิตของกลุ่มชนผู้ยากไร้ให้ยาวนาน โดยใช้มาตรการทางเศรษฐกิจสังคมที่หลากหลาย รวมทั้งจะต้องมีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิต

หลักการพื้นฐานทั้ง 3 ข้อนี้ บ่งอย่างชัดเจนว่า ถ้าต้องการให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืนยาวนานแล้ว จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีการพิทักษ์รักษาสังแวดล้อมและธรรมชาติให้อยู่ในสภาพที่มีเสถียรภาพ มีความคงทน และมีประสิทธิภาพ การพัฒนาในความหมายนี้จึงครอบคลุม “ความยั่งยืนทางนิเวศ” ด้วย (Ecological sustainability) นั่นคือ เงื่อนไขทางนิเวศที่จำเป็นต่อการรองรับชีวิตมนุษย์ให้อยู่ในสภาพของความสมบูรณ์จะดำรงอยู่ยาวนานไปถึงอนาคตของลูกหลาน สิ่งนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องการใช้ยุทธศาสตร์ที่เราเรียกว่า “ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ธรรมชาติ” ซึ่งมีหลักการ 5 ข้อคือ

- พิทักษ์รักษากระบวนการทางนิเวศที่สำคัญ ๆ และระบบรองรับการดำรงชีวิตของมนุษย์

- คุ้มครองความหลากหลายของระบบนิเวศ

- ใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน

- รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

- สร้างความสมดุลระหว่างการใช้ธรรมชาติกับการเพิ่มประชากร

ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของกระบวนการพัฒนาแบบยั่งยืน ในยุทธศาสตร์การพัฒนายั่งยืนจะดำเนินควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ ซึ่งหมายความว่า การใช้

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบที่เสียหายต่อระบบนิเวศทั้งหมดในระยะยาว ความยั่งยืนทางนิเวศไม่อาจจะเกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวได้เลย หากแต่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากปัจจัยและเงื่อนไขต่าง ๆ โดยเฉพาะ “ความยั่งยืนทางสังคมและวัฒนธรรม” ซึ่งมีความสำคัญสูงสุด

จึงสรุปได้ว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงความเป็นองค์รวมของทุก ๆ ด้านและทุกมิติอย่างสมดุลทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม บนพื้นฐานของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย โดยมีคนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนาและการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่ม ด้วยความเอื้ออาทรเคารพซึ่งกันและกันเพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างเท่าเทียมกันทั้งคนในรุ่นนี้และรุ่นต่อ ๆ ไป

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาผลกระทบทางสังคมจากการพัฒนาอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออกต่อชุมชนท้องถิ่น ของสุริชัย หวันแก้ว และคณะ (2543) สรุปได้ว่า ในหมู่บ้านประมงขนาดเล็กมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตลอดมาตั้งแต่การก่อตั้งของหมู่บ้านเมื่อประมาณ 200 กว่าปีที่ผ่านมามาตามกาลเวลา แต่การเปลี่ยนแปลงอาจจะไม่รวดเร็วเท่ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระยะประมาณ 10-15 ปี แม้ว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมจะมีส่วนช่วยให้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน การสื่อสาร โทรคมนาคม แต่คุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ไม่ได้ดีขึ้นและในบางด้านกลับเสื่อมโทรมลง เช่น ภาวะของอากาศและน้ำเป็นพิษ ถึงแม้ว่าโรงงานอุตสาหกรรมจะทำให้ชาวบ้านมีเศรษฐกิจดีขึ้น มีงานทำมากขึ้น แต่ในทางกลับกันชาวบ้านต้องแลกกับผลเสียเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อม สภาพการแอ่งแอ่งในทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด การเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน ตลอดจนการสูญสลายของแบบชีวิตที่เรียบง่าย อบอุ่น มีความเอื้อเฟื้อต่อกันและกันของสังคมแบบชนบทมาเป็นสังคมเมือง นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพเกษตรกรรมของชุมชนได้ล้มละลายไปเกือบหมด

ส่วนก้องไพโรจน์ ต้นสุชาติ (2550) ได้ศึกษาผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อชุมชนจากโครงการสวนสัตว์กลางคืน จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนที่อยู่โดยรอบก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการสวนสัตว์กลางคืน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิด วิธีการระหว่างที่มีการดำเนินโครงการสวนสัตว์กลางคืน จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อชุมชน โดยรอบระหว่างดำเนินการดำเนินโครงการสวนสัตว์กลางคืน จังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการศึกษาได้ว่า โครงการสวนสัตว์กลางคืนได้ส่งผลกระทบทางสังคมในด้านวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน จากเดิมที่เคยมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรและ

สิ่งแวดล้อมที่ใช้ในการดำรงชีวิต เช่น การเก็บของป่า การทำไร่ทำนา ความเชื่อที่ผูกพันกับป่า แหล่งน้ำ การเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การช่วยเหลือกันในหมู่เครือญาติและการไปมาหาสู่กันในชุมชน แต่เมื่อมีโครงการสวนสัตว์กลางคืนทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ระบบการผลิตภายในชุมชน โดยการเก็บของป่าที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษได้สิ้นสุดลง การพึ่งพิงของป่าในการเก็บของป่าตามช่วงฤดูกาลซึ่งเป็นทางเลือกและมีความเป็นอิสระในการดำเนินชีวิตโดยไม่ต้องพึ่งพิงกลไกตลาดข้างนอกไม่สามารถที่จะทำได้อีกต่อไป ด้านระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ซึ่งแต่เดิมมีความสัมพันธ์กันทางสายเลือด ระบบเครือญาติเดียวกันมีการเกื้อกูลช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน แต่หลังจากมีโครงการสวนสัตว์กลางคืนส่งผลให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างคนภายในชุมชนที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยส่งผลต่อความร่วมมือในชุมชนที่ลดลง ผู้นำชุมชนถูกลดความศรัทธาเนื่องจากมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์เชิงหวาดระแวงและหวาดกลัวของคนภายในชุมชนต่อคนภายนอกชุมชนจากการเข้ามาทำงานของคนต่างถิ่น ด้านระบบการผลิตและระบบเศรษฐกิจ ชาวบ้านสูญเสียที่ดินทำกินในแง่ของฐานการผลิต แหล่งที่อยู่อาศัยที่เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษให้กับคนภายนอก การสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินที่ใช้เป็นที่ทำการเกษตรสร้างที่อยู่อาศัย การสูญเสียที่ดินของวัดซึ่งเป็นศาสนสถานที่เป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้าน ขณะเดียวกันยังส่งผลด้านบวกต่ออาชีพค้าขายที่ทำให้รายได้เพิ่มขึ้นจากการขายอาหารให้กับแรงงานที่เข้ามาทำงานภายในโครงการ รวมถึงผู้ที่รับจ้างเขียนป้ายมีรายได้เพิ่มขึ้นเช่นกัน ด้านระบบความเชื่อของคนในชุมชน โดยชาวบ้านยังคงมีความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาคุ้มครองป่า โครงการได้เข้าไปทำให้เกิด “จิต” โดยการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในป่าที่ที่ชาวบ้านเคารพยำเกรงโดยการเกรดไถ ตัดต้นไม้ เปลี่ยนทางน้ำรวมถึงการปิดค่าน้ำ ปิดเส้นทางเข้าออกอีกด้วย

การศึกษาเรื่องผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมของเขื่อนกั้นน้ำเดิมป่ากระวะต่อชาวประมงพื้นบ้าน ของจาตุรนต์ จันทรากุล (2547) สรุปผลการศึกษาได้ว่า เขื่อนกั้นน้ำเดิมป่ากระวะก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมต่อกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านในตำบลลุดจูด อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา ภายหลังจากการสร้างเขื่อนกั้นแม่น้ำป่ากระวะ โดยได้ทำลายระบบนิเวศของทะเลสาบสงขลาลงไปอย่างมากในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง ปลาบางชนิดสูญพันธุ์ เนื่องจากคลองป่ากระวะเป็นเส้นทางอพยพเข้ามาอาศัยวางไข่และเจริญเติบโตของสัตว์น้ำก่อนลงสู่อ่าวไทย การก่อสร้างยังทำให้ระบบไหลเวียนของกระแสน้ำในทะเลสาบเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลให้ชาวบ้านจับสัตว์น้ำได้ในปริมาณที่น้อยและมีคุณภาพต่ำ ความรู้พื้นบ้านอันเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมในการจับสัตว์น้ำของชาวบ้านได้สูญหายตามไปด้วย

การศึกษาผลกระทบทางสังคมภายหลังการก่อสร้างโครงการฝายเชียงราย ของอัครา สวนสมุทร (2543) สรุปผลการศึกษาได้ว่า การดำเนินโครงการฝายเชียงรายมีทั้งกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบอย่างมาก ผู้ที่ได้รับผลกระทบบ้าง และผู้ที่ได้รับผลกระทบน้อย โดยมีตัวแปรที่สำคัญที่ส่งผลกระทบคือ ระยะทางระหว่างบริเวณพื้นที่ทำกินหรือบริเวณพื้นที่อยู่อาศัยกับโครงการและพื้นที่ดังกล่าวอยู่บริเวณสองฝั่งของแม่น้ำกกหรือไม่ หากอยู่บริเวณใกล้โครงการและอยู่ริมฝั่งแม่น้ำกกจะได้รับผลกระทบมาก ผู้ที่อยู่ไกลโครงการได้รับผลกระทบน้อย โดยแบ่งผลกระทบได้ดังนี้ ผลกระทบทางด้านสังคม โครงการได้ส่งผลกระทบทางด้านสุขภาพ เช่น ท้องร่วง ผื่นคัน อาเจียน ปวดท้อง เป็นไข้ เป็นต้น ผลกระทบทางเศรษฐกิจ โครงการได้ส่งผลกระทบด้านรายได้ของครอบครัวโดยผู้ที่มีอาชีพลดลงประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ประมง เลี้ยงสัตว์ และค้าขาย เนื่องจากผลผลิตลดลงและไม่มีคุณภาพส่งผลให้ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น ผลกระทบทางวัฒนธรรม โครงการได้ส่งผลกระทบต่อบทบาทสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนลดลง เช่น การสืบทอดอาชีพ ประมง จากปัญหาที่เกิดขึ้นจะเห็นได้ว่า ประชาชนขาดการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการก่อสร้างโครงการต่าง ๆ ของรัฐและขาดการวิเคราะห์ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากโครงการ

การวิจัยเรื่องผลกระทบทางสังคมของระเบียบตะวันออก – ตะวันตก (ผลกระทบทางสังคมของการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2) ระยะที่หนึ่ง โดยสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2548) ได้ศึกษาทัศนคติและความคิดเห็นของประชาคมมุกดาหารและจังหวัดใกล้เคียงต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นของโครงการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 2 สรุปได้ว่าโครงการดังกล่าวมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ ทัศนคติเชิงบวก ด้านคมนาคมและด้านเศรษฐกิจ คาดว่าการมีสะพานที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้เข้าด้วยกัน จะทำให้การคมนาคมขนส่งระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ มีความสะดวกรวดเร็ว อาจทำให้มีผู้คนเดินทางมามุกดาหารมากขึ้น ทั้งที่เดินทางผ่านไปมา และเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำธุรกิจในจังหวัดเป็นแหล่งรักษาพยาบาลระดับนานาชาติ มุกดาหารจะเป็นทางผ่านของสินค้าและบริการไปสู่บริเวณต่าง ๆ ในภูมิภาคอาจมีการลงทุนจากภายนอกมากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยชาวมุกดาหารจะมีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีการท่องเที่ยวมากขึ้น มีถนนเข้าถึงหมู่บ้านสะดวก ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการเกษตรและการท่องเที่ยว ส่วนทัศนคติเชิงลบ เป็นข้อกังวลในเรื่องเกี่ยวกับผลกระทบทางสังคมเมื่อมีคนอพยพเข้ามาอยู่ในบริเวณนี้มากขึ้น ค่าครองชีพของคนในพื้นที่จะสูงขึ้นตามไปด้วย และเมื่อมีการลงทุนเพิ่มมากขึ้นอาจส่งผลกระทบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น อาจเกิดปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาขยะ น้ำเสีย เสียจากการรั่วของรถยนต์ มลพิษทางอากาศ กากของเสียที่เป็นพิษ การจราจรแออัดเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ถ้ามีผู้คนอพยพเข้ามาทำงานทำในจังหวัดมากขึ้น จะส่งผลถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านอาจขายที่ดินที่เคยเป็นกรรมสิทธิ์

ให้กับนายทุนในการลงทุนตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อผลิตสินค้าในจังหวัดมุกดาหารมากขึ้น อาจเกิดปัญหามลภาวะจากโรงงานอุตสาหกรรมและปัญหาขาดแคลนน้ำจากการที่มีผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกันมากขึ้น รวมทั้งปัญหาแรงงานต่างด้าว เนื่องจากมุกดาหารขาดแคลนแรงงาน แรงงานต่างด้าวจึงเข้ามาแทนที่ เมื่อมีสะพานเชื่อมกับประเทศลาว การเดินทางข้ามแม่น้ำโขงจะสะดวกขึ้น อาจทำให้เกิดการหลั่งไหลของแรงงานต่างด้าวและสินค้าราคาถูกจากลาวทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสาธารณสุขและปัญหาคอร์รัปชัน ผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของมุกดาหารที่อาศัยวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เล็ก ๆ จะถูกกลืนไปกับค่านิยมที่เข้ามาจากการพัฒนาและถูกทำลายจากการหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมภายนอกที่ผ่านเข้ามาจากการค้าขาย มีการดำเนินชีวิตตามสมัยนิยมมากขึ้น และการค้าบริการทางเพศจะเพิ่มมากขึ้น

ศึกษาเรื่องผลกระทบทางสังคมจากโครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี ของสันติภาพ ศิริวัฒน์ไพบูลย์ (2546) สรุปได้ว่า โครงการเหมืองแร่โพแทช จังหวัดอุดรธานี นับเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่อาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างมากมาย ได้แก่ การจ้างงาน การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และวิถีชีวิตชุมชน โดยจะเกิดอาชีพใหม่ที่เป็นผลพวงมาจากการมีเหมืองแร่และทำให้ชุมชนมีการขยายตัวมากขึ้น มีเงินสะพัดหมุนเวียนในท้องถิ่นมากขึ้น สินค้าราคาแพงขึ้น ค่าครองชีพที่สูงขึ้น กลายเป็นชุมชนที่มีร้านค้า สถานบริการ แหล่งบันเทิง และกิจกรรมผดกกฎหมายต่าง ๆ เกิดขึ้น ย่อมจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ผลที่ตามคือปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด โรคติดต่อ หรืออื่น ๆ ที่เมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ประสบมา ผลกระทบต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงราคาที่ดิน ที่ดินอาจจะสูงขึ้นหรือต่ำลงได้ ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนด คือ กิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินอาจจะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จะส่งผลกระทบต่อราคาที่ดิน คุณภาพที่ดินที่จะใช้ในการทำการเกษตร จะเกิดสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ในอนาคตซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชุมชน ความแตกแยกของคนในชุมชน ความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างชุมชนที่เป็นที่ตั้งโรงงานกับชุมชนที่อยู่ห่างไกลพื้นที่ตั้งโรงงาน แต่อยู่ในเขตประธานบัตรเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน ซึ่งพื้นที่ที่อยู่ใกล้โรงงานย่อมมีโอกาสในการขายที่ดิน การทำงานในเมืองและการได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น แต่ก็มีโอกาสในการได้รับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่รุนแรง ขณะที่ชุมชนซึ่งอยู่ห่างไกลจากโรงงานก็จะมีโอกาสได้รับผลประโยชน์น้อยกว่า แต่อาจได้รับผลกระทบจากกิจกรรมของเหมืองเช่นกันซึ่งทำให้เกิดแตกแยกทางความคิดของคน 2 กลุ่มขึ้นที่อาจจะมี ความรุนแรงยิ่งขึ้น ผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชน วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านเป็นวิถีที่เรียบง่าย พึ่งพาเกื้อกูลกับธรรมชาติ ทำมาหากินปลูกข้าว เก็บผัก หาปลาตามห้วยตามหนองเลี้ยงชีพเมื่อมีโครงการพัฒนาขึ้นมาจะทำให้ระบบคุณค่าของวิถีดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปโดยจะให้ความสำคัญกับเงินมาก่อนสิ่งอื่น ทุกอย่างต้องซื้อหาเอา

เงินแลก ต้องเปลี่ยนอาชีพใหม่เพื่อให้มีรายได้มากพอต่อการดำรงชีวิต ความเชื่อต่าง ๆ ที่ฝังอยู่ในจิตวิญญาณของคนในท้องถิ่น เช่น ตำนานผาแดงนางไอ่ นิทานเรื่องกระรอกค้อนที่ทำให้บ้านเมืองถล่มจนเกิดหนองหาน สิ่งเหล่านี้ไม่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ซึ่งกระบวนการประเมินผลกระทบทางสังคม ต้องทำใหม่ทั้งระบบและให้นำน้ำหนักความสำคัญเทียบเท่ากับด้านอื่น ๆ ที่สำคัญจะขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ไม่ได้ เพราะชาวบ้านย่อมเป็นผู้รู้มิติทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่น

การศึกษาเรื่องผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาตำบลเวียงใต้ อำเภอป่าซาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ของรัชชัช มาณิตย์ (2550) สรุปผลได้ว่า จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอป่าซางส่งผลให้ชุมชนป่าเกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทั้งทางบวกและทางลบ โดยทางบวก ด้านสภาพแวดล้อมซึ่งได้แก่ การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่ดีขึ้น มีการขยายตัวของชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีระบบการจัดการขยะมูลฝอย มีความสะดวกในการสัญจรไปมาในด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดการลงทุนภายในชุมชนมากขึ้นส่งผลให้เกิดการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น มีรายได้เพิ่มจากการประกอบอาชีพรับจ้าง หน่วยงานสามารถจัดเก็บภาษีจากการเข้ามาลงทุน ชาวบ้านมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้นจากการขายที่ดินให้กับนายทุนในราคาที่สูง เกิดแรงงานเพิ่มมากขึ้นในเมืองป่าซาง ทางด้านสังคมชุมชนมีกิจกรรมทางสังคมเพิ่มมากขึ้นจากการส่งเสริมของหน่วยงานรัฐ มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการสื่อสารโทรคมนาคมและการศึกษานอกระบบทำให้ชาวบ้านรับรู้เท่าทันเหตุการณ์ต่าง ๆ มากขึ้น ด้านวัฒนธรรมชาวบ้านเริ่มมีการดำเนินวิถีชีวิตที่มีระเบียบแผนมากขึ้น มีการพัฒนาด้านการใช้ภาษาได้หลากหลายขึ้นนอกเหนือจากภาษาท้องถิ่น หน่วยงานรัฐได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณให้ชุมชนมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ได้สูญหายไปให้กลับคืนมาใหม่ ส่วนผลกระทบทางลบ ด้านสภาพแวดล้อมระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะให้บริการแก่ประชากรที่เพิ่มขึ้นได้ เกิดการขาดแคลนน้ำประปา ความต้องการในการใช้ไฟฟ้าเพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดไฟดับบ่อย ไม่มีการควบคุมอาคารสิ่งปลูกสร้างเกิดการบดบังทัศนียภาพ เกิดการขยายตัวของชุมชนออกไปทำให้รุกล้ำพื้นที่สาธารณะ มีปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น มีปริมาณรถเพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดถนนชำรุด เกิดมลพิษทางอากาศ ฝุ่นควัน เสียงดังรบกวน เกิดปัญหาน้ำเสียจากสถานประกอบการที่ปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ด้านเศรษฐกิจเกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมแก่คนในท้องถิ่น เกิดการขาดแคลนแรงงานในภาคเกษตร ไม่สามารถเก็บภาษีบำรุงท้องถิ่นจากสถานประกอบการได้ เกิดการกว้านซื้อที่ดินของนายทุนเพื่อหวังเก็งกำไรส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่ามากขึ้น เกิดการเปลี่ยนการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินให้กับคนต่างถิ่น ด้านสังคมก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยเฉพาะวัยแรงงานที่ออกไปทำงานข้างนอก

ส่งผลให้การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเอามือเปลี่ยนไปเป็นการจ้างงานด้วยระบบเงินตรามากขึ้น เกิดพฤติกรรมกรรมการลอกเลียนแบบในทางที่ไม่เหมาะสมจากการสื่อสารที่ทันสมัย เกิดปัญหาสังคมในชุมชน เช่นความขัดแย้ง การทะเลาะวิวาท การลักทรัพย์ ด้านวัฒนธรรมเกิดการสูญเสียรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ผู้อาวุโสเริ่มมีบทบาททางครอบครัวและสังคมน้อยลง วัยรุ่นหันไปบริโภคอาหารจานด่วนมากขึ้น เกิดการลอกเลียนแบบการแต่งกายตามแฟชั่นของวัยรุ่นที่ไม่เหมาะสมและการแต่งกายของท้องถิ่นเริ่มสูญหายไปจากการแต่งกายของนักท่องเที่ยว การใช้ภาษาถิ่นลดน้อยลง เริ่มหันไปพูดภาษาอื่น ๆ มากขึ้น รูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกบิดเบือนและเกิดความเสื่อมจากวัฒนธรรมจากท้องถิ่นอื่น

สถาบันวิจัยสถานะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549) ได้จัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการก่อสร้างสายส่งระบบ 115 กิโลโวลต์ ช่วงสถานีไฟฟ้าแรงสูง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนให้กับการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค มีระยะทางรวม 170 กิโลเมตร ซึ่งจะต้องก่อสร้างผ่านพื้นที่ที่เป็นป่าเขาสูงชันและบางช่วงจะต้องก่อสร้างผ่านพื้นที่ป่าสงวนป่าอนุรักษ์และพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้น 1A และ 1B ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อนำเสนอต่อสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อพิจารณา จากผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระยะก่อสร้าง ด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ภูมิประเทศจะส่งผลในการติดตั้งเสา การขนส่งและการกัดเซาะหน้าดิน สภาพภูมิอากาศในช่วงหน้าฝนจะมีอุปสรรคในการขนส่งวัสดุอุปกรณ์และการก่อสร้าง ความรุนแรงของลมอาจส่งผลให้โครงสร้างเสาหักล้มหรือสายไฟฟ้าขาดได้ น้ำหลากอาจส่งผลต่อการกัดเซาะฐานรากของเสา การตัดต้นไม้อาจส่งผลให้เกิดการชะล้างดินลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้ลำน้ำตื้นเขินจนอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทิศทางการไหลของลำน้ำตื้นเขิน การเปิดหน้าดินอาจส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของดิน การก่อสร้างแนวสายส่งทำให้ทรัพยากรป่าไม้ลดลงมีผลทำให้ระบบนิเวศและความสมบูรณ์ของป่าไม้ลดลง อาจส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าบางชนิดในพื้นที่อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่เลาแม่สะ อาจทำให้เกิดการพังทลายของดินและตะกอนดินจะไหลลงสู่ลำห้วยจึงอาจกระทบต่อสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ตามลำห้วย ในด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ จะไม่มีผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคมขนส่งที่ปริมาณบรรทุกทุกวัสดุที่เพิ่มขึ้นอาจทำให้โอกาสเกิดอุบัติเหตุเพิ่มขึ้น ไม่มีผลกระทบต่อกรจ่ายกระแสไฟฟ้าและจะไม่กีดขวางระบบส่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการชลประทาน ด้านคุณค่าต่อคุณภาพชีวิต สภาพเศรษฐกิจและสังคม เกิดความขัดแย้งระหว่างพนักงานของบริษัทผู้รับเหมากับชาวบ้าน การขนส่งอุปกรณ์อาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุได้ คนงานจากที่อื่นเข้ามาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้นก่อให้เกิดปัญหาด้านสาธารณสุขอาจมีการวางวัสดุก่อสร้างไม่เป็น

ระเบียบทำให้ทัศนียภาพเสียไปและไม่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยว ในระยะดำเนินการ ด้านทรัพยากรจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สภาพอุทกวิทยาน้ำผิวดิน คุณภาพน้ำผิวดิน ทรัพยากรดินและการพังทลายของดิน การจัดการลุ่มน้ำ ทั้งในบริเวณพื้นที่โครงการและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งการคมนาคมทั้งในเรื่องสภาพถนน ปริมาณการจราจรและสาธารณสุขจะไม่มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดโรคระบาด แต่แนวสายส่งบางช่วงมีการผ่านพื้นที่ชุมชนหรือใกล้เคียงอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุจากไฟฟ้าลัดวงจรได้ ในช่วงเปิดดำเนินการ จะไม่มีผลกระทบต่อทรัพยากรป่าไม้ การใช้ประโยชน์ที่ดิน น้ำใช้อุปโภคบริโภค อาจมีผลกระทบต่อทัศนียภาพจากการ โยงสายไฟฟ้าเข้าบ้านและระหว่างบ้านระเกะระกะไม่เรียบร้อย ผลกระทบในทางบวกทำให้ระบบไฟฟ้ามีประสิทธิภาพและเสถียรภาพเพิ่มขึ้นในพื้นที่เชิงใหม่และแม่ฮ่องสอน ประชาชนในพื้นที่มีไฟฟ้าใช้อย่างเพียงพอ สามารถขยายธุรกิจอุตสาหกรรมที่ต้องใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นได้

2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาถึงผลกระทบทางสังคมอันอาจเกิดจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่ – แม่ฮ่องสอน กรณีศึกษาหมู่บ้านแม่ปิง ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

โครงการก่อสร้างระบบขนส่งด้วยสายพานเชิงใหม่ – แม่ฮ่องสอน ซึ่งทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้มีแนวคิดที่จะดำเนินโครงการก่อสร้างเมื่อปี 2550 โดยทางบริษัทปาย เคบีล ทรานสปอร์ต จำกัด เป็นผู้ดำเนินกิจการในการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าด้วยระบบกระเช้าซึ่งเป็นลักษณะของการขนส่งขนาดใหญ่โดยจะมีสถานีต้นทางที่บ้านดงป่าตัน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีสถานีระหว่างทาง 3 จุด ได้แก่ สถานีอำเภอปาย สถานีอำเภอปางมะผ้า 2 จุด และสถานีปลายทางที่ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยสถานีต้นทางและปลายทางนั้นจะประกอบไปด้วยเสารับสายเคเบิล 2 ลักษณะ ได้แก่ เสากลมและเสาถัก ซึ่งเสาทั้งสองจะตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เป็นที่ราบและพื้นที่ที่มีภูเขาสูงชัน โดยจะผ่านหมู่บ้าน พื้นที่เอกชน พื้นที่ของป่าไม้ พื้นที่ของกรมอุทยานและพื้นที่ของส่วนราชการต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อจะมีการดำเนินการก่อสร้างโครงการจะส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบในช่วงระหว่างการก่อสร้างและเมื่อเปิดดำเนินการโครงการฯ ต่อบ้านแม่ปิงซึ่งเป็นหมู่บ้านปกาอะญอที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตัวเองไว้อย่างแน่นแฟ้น ซึ่งบ้านแม่ปิงเป็นจุดของสถานีระหว่างทางที่ 2 อำเภอปาย และยังมีพื้นที่ของเสาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของหมู่บ้านจำนวน 3 ต้นเป็นเสากลม เสาถักและสถานี Pulley ใช้พื้นที่ก่อสร้างเสาดันละ 2 ไร่ ส่วนสถานีใช้พื้นที่ไม่เกิน 5 ไร่ นั้นจะส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตและ

ระบบความเชื่อซึ่งได้แก่ วิธีการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในหมู่บ้าน ได้แก่ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ และการรวมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ระบบเศรษฐกิจได้แก่ อาชีพ รายได้ และการถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ได้แก่ การใช้น้ำและการใช้ที่ดิน ในการวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และแนวความคิดพัฒนาที่ยั่งยืนมาวิเคราะห์ถึงผลกระทบทางสังคมที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในช่วงระหว่างการก่อสร้าง โครงการและเมื่อเปิดดำเนินโครงการทั้งผลกระทบในด้านบวกและด้านลบ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อบรรเทาผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการฯ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved

